

atha daśamaṁ pūraṇam

vatsāsurādy-utsādanam

[1] atha prātar api pūrvavat kathā prathate sma |

[2] yathā snigdhaṅṅṅha uvāca— athānayoṛ atibālyād ūrdhva-vilāsam
ārabhamāṇam sukumāram kumārātā-śeṣam varṇayiṣyāmaḥ | yathā—

mukta-stanyam udañcad aṅgavalayaṁ cāñcalya-paryākulaṁ
khelā-cañcad-akharva-netra-yugalaṁ śāsvat-prahāsānanam |
nānā-kautuka-bhāvitaṁ sakhijanakrīḍāvilāsāspadaṁ
vatsekṣā-spr̥hi rāma-kṛṣṇa-kalitaṁ kaumāram antar bhaje ||1|| [śārdūla]

api ca,

śubhraśyāmau nīla-pītābha-vastrau
śṛṅgī-pārīdhvāna-śikṣāsu dakṣau |
krīḍā-lolau mitra-varge vicitraṁ
citṛiyete rāma-kṛṣṇau kumārau ||2|| [śālinī]

[3] etad-avadhi ca vastra-paridhānam krameṇa niścitaṁ jātam, yathā—

vastram dadhāti janani-nihitaṁ prayatnāt
kṣipram ca bandhana-dhiyā svayam ujjahāti |
bhūyas tad ardati bibharti ca yasya cārdham
vrīḍāṁ vikalpya laghu nityayati sma kṛṣṇaḥ ||3|| [vasantatilakā]

[4] tatra nityam eva gojātam anuyātena tātena saha yātavantau samantād alam tau
bhramataḥ | yathā,

agacchatām tatra vane janānām
snehārthinām kroḍa-gatau pituś ca |
apṛcchatām tat-prati-vastu bālāv
ayacchatām śarma ca rāma-kṛṣṇau ||4|| [upajāti 11]

[5] tatra ca nivāryamāṇāv api visphāry-aham-pūrvikayā go-goyugaṁ gogoyuga-
yugaṁ go-ṣaḍ-gavam api yugapad vaśayantāv akrīḍatām | anantaram api
parasparam aparasparam sadravam eva dravantau vighaṭita-dhenv-anaḍuha-
saṅghaṭṭāv uddhatā dhenur vṛṣabhān api śṛṅga-grāham nivartayataḥ sma | kim ca,
pañcakenāpi paśūn gr̥hṇītaḥ sma |

[6] dina-katipaye punar evam gata-samaye tad etad upadhārya vrajeśvaryā patim
prati praṇaya-sphurad-upāmbham bhaṇitaṁ, kim idam apūrvam iva kurvanti
tatra-bhavantaḥ? iti | tena ca lajjātaṅkau sajjatā tau vañcayatā vanam
cañcatāmunānumatā tam ca tam ca sā ca tan-mātā vana-gamanatas tanayam
atipraṇayān niruddhavati | [7] niruddhau ca tāv utkaṅṅhāviṣṭhāv arodiṣṭām | tatra
ca kadācid ahnāya nihnavam ārabhya pitur abhyarṇam gacchantau, savayobhyaḥ

sukhaṁ yacchantau vartmāparikalya vrajabahir upaśalya-sthair vatsa-pālyair bālaih
kṛta-melantau khelantau tat-pālāyamānau mumudāte |

[8] tad evaṁ tayor asakṛtkṛtim anubhūya bhūyaḥ śrī-vraja-bhūpatī dampatī sukha-
sambhūyamānatāyām api bhavya-dūyamāna-manastayā mantrayāmāsatuḥ: yadi go-
saṅgāvasthānaṁ vinā na sthātum pārayatas, tarhi vraja-sadeśa-deśe vatsān eva tāvat
sañcārayatām iti |

[9] tad etad eva vrajarājaḥ saha-jādibhir mantra-vidbhiḥ saha mantra-sahatayā
vicārya, tantra-vidbhiḥ puṇya-dīnam avadhārya, puṇyāha-vācanādīkam api
sañcārya tābhyāṁ go-bāla-pālanārambham ācārayāmbabhūva | [10] tābhyāṁ eva
saha mahā-gopālā maham vidhāya manasi ca sukhaṁ nidhāya nija-nija-bālān vatsa-
pālān kalayāmāsuḥ | yasya cātau janānī-janitena majjana-sajjanena bhojana-
bhajanena vasana-vasanena sad-alañkaraṇa-dharaṇena vetra-netra-murali-
gavalānām valanena ca bala-kṛṣṇau śobhām lebhāte |

[11] kṛṣṇas tv ānīte upānahau nahi-nahi-kāreṇa bahiś cakāra, kula-paramparā-
gata-dhana-godhan-samārādhana-dharma-marma-bādhanam hi tat-prasādhana-
vaśād bhavati iti | tataḥ kṛṣṇa-bhāvam anubhavatā rāmeṇāpi tathānumatam | [12]
duṣkara-gaṇanāni godhanāni tu nūnam kṛta-tad-avadhānāni tad-ānukūlyāya
prakhara-khara-khura-khanana-khuralibhir mṛn-maya-reṇūn api puṣpa-reṇūn iva
vidhāya karkarākaṅtakādīkam api khaṅḍaśas tathā sandhāya tadīya-caraṇa-pracāra-
bhūmim sukha-sañcāratayā kārayāmāsuḥ | vasudhā ca sudhā-sekam eva tadīya-
caraṇa-sañcāreṇa manvānā vṛndayā saha ca yogam tanvānā tad-ānukūlyāvaśeṣam
niravaśeṣam cakāra | yathā ca khadira-vanādīkam api sukha-sañcārya samyag
adhikam bhavati | [13] yathā ca sarvatra tadīya-caraṇa-kīśalayālaya-sūkṣma-rekhā-
lekhānām udayaḥ sarva-mud-ayanam bhavatīti prakṛtam anusarāmaḥ |

[14] tad evaṁ mahā-maṅgala-saṅgatatayā vatsa-cāraṇotsavam anukriyamāṇe
prayāṇe samudgata-śobha-samudgaka-vicitrac-chatra-cāmara-paṭṭa-paṭādi-nānā-
sāmagrī-saṅgraha-vyagrībhūta-karā bhuvana-śubhañkarā jita-vṛndākarāḥ kīṅkara-
dārakās tāv anusarantaḥ kim apy antaḥ-sukham anubabhūvuḥ | [15] tatra ca
mātara-pitarāv ārabhya pratyāgāra-dvāram sarvābhir anarvācīnābhir vara-
varṇinībhir mahā-dhanair nirmañchyamānau dīpāyamāna-maṇibhir nīrājyamānau
praphulla-surabhi-prasūnair abhivṛṣyamānau maṅgala-saṅgha-saṅgata-gītaiḥ
saṅgīyamānau yathārham tad-antika-vacana-kānti-santatibhiḥ santoṣyamānau,
purastād vikīrṇa-vistīrṇa-nayanair nirvarṇyamānau gurūn abhivādya niravadya-
vādya-prasādyamāna-kautuka-pratataṁ pratasthāte | [16] yatra divya-gaṇāś ca
tadvad eva dīvyanti sma | tataś ca—

veṇu-vetra-dala-śṛṅgavaṭībhiḥ
kanduka-bhramara-dāru-naṭībhiḥ |
krīḍīnau sa-śīśu-go-suta-jāte
nīla-pīta-vasanau rurucāte ||5|| [svāgatā]

[17] tad anu, dūrataḥ sūratatayā purataḥ paśyadṛśaḥ pitṛtatsadṛśas te kāmścit
prauḍhān ūdhāvadhānān vidhāya, cārapradeśavicāram abhidhāya ca, kramata eva

vyutkramataḥ kramamāṇāḥ sukṛtinaḥ kṛtinaḥ parāvavṛtīre | [18] rāma-
rāmānujādayaś ca kiñcid añcitvā—

visārya vatsān āvārya paritaḥ śādvale sthale |
khelām cakrur mitho melād āvelām bhojanāgateḥ ||6|| [anuṣṭubh]
yathā,
veṇum vādayatoḥ phalādi kiratoḥ śiñjat-tulākoṭi-bhāg-
aṅghribhyām kṣipator vṛṣānukaraṇaiḥ samyudhyator etayoḥ |
bhrātror nirjayinor mitho drava-vaśād uccaiḥ sakhāyaś ca te
pārṣṇi-grāhatayā yudham vidadhataḥ kolāhalaṁ cakrire ||7|| [śārdūla]

[19] tataś ca tau vatsāms tṛṇair āpyāyya jalam āpyāyya sarvān vilokitavantau | śrī-
kṛṣṇas tu teṣu kasyacid gaṇḍādi-kaṇḍūti-khaṇḍanena bāhu-daṇḍa-kṛta-
kaṇṭhāvaguṇṭhanena, mātaram militum icchasi? melayisyāmi iti tat-karṇe mithaḥ
kapola-melana-pūrvaka-vṛthā-varṇanena ca tam upacarya sukham upalabdhan |

[20] atha bhrātarau sakhibhir jalāplavana-kelim ācarya vanya-veśa-viśeṣam apy
āsajjya caraṇa-caryayā carantāv apūrva-mṛga-pakṣiṇaḥ samantāl lakṣayantau
vailakṣyam āsedatuḥ | tatra ca,

rutam anukurutas tau līlayā yasya jantoḥ
samudayati tadyam jāti-mātram tadāśu |
bhaṇitam atha vidhattas tad-viruddhasya tasmin
yadi bhayam anu tasmāl liyate taj javena ||8|| [mālinī]

[21] tataś cāhnāya madhyāhnāsanam ādāya sva-sva-dhāmataḥ samāgatābhis tad-
ucitābhir vanitābhir janitānandanāḥ śrīmān nanda-nandanāḥ sakhi-vṛndam
ānandayan vāṇīya-māna-veṇu-raṇitenākāraṇayā mañkṣu saṅkalayāmāsa |
saṅkalitāmś ca sakhiṇ eṇīdṛśaḥ śreṇīkṛtya cāḍṛtya ca samupaveśitān suveśitān
madhyam adhyāsita-śyāma-rāmān bhojana-kāmān krama-niśāmanayā yām anayā
jemayāmāsuḥ | [22] yatra narmaṇā śarma-dānāya kiñcit kaścit kiñcit kaścid
viśīlāghe śaślāghe ca | yatra ca tair vivadamānānām samvadamānānām cānyāsām
vacana-prativacana-śravaṇa-kautukānantaram dhātrī-gaṇa-pātrī kācit tu dāsera-
bālakān prati phelā-visarjana-rañjanāya pūrti-vyañjanayā bhojana-vitṛṣṇatām
anucarīṣṇum kṛṣṇam prati sa-kāku jagāda—

mayā yatnād etad drava-madhuram ārād upahṛtam
jananyā rāmasya prayatana-yujā sādhitam idam |
bhavan-mātrā cāsya svadana-vidhaye datta-śapatham
muhuḥ sandiṣṭam tan nikhilam upayunḁsva trayam api ||9|| [śikhariṇī]

[23] tad evam kautuka-viśeṣeṇa jāte bhojana-śeṣe racitācamaṇam tam ananta-guṇa-
kamaṇam rāma-dāmādibhiḥ sahitaṁ sahitaṁ sā punaḥ karpūra-rasa-pūra-pūrṇa-
khapura-pūrīta-sacūrṇa-svarṇa-varṇa-parṇa-puta-dāna-puraḥ-saram evam avādīt,
lālya-pālyamāna-mātr-sandeśatayā bālyam apahāya tūrṇam eva vraja-sadanam
pūrṇam ācaraṇyam |

[24] atha kiñcid dūram gatvā tasya teṣām ca khelā-melābhiniveśam matvā grīvām
parāvartya nartyamāna-nayanatayā samarthāms tat-pālakān bālakān praty uvāca—

are re, śīghram evāyam prāṇayaniyo vraja-dharaṇīśa-praṇayinyāḥ prāṇasya prāṇaḥ
iti |

[25] tad evaṁ gatāsu tāsu sāgrajaḥ sa tu duṣparihara-bāṣpa-cchedya-sa-puṣpa-
tṛṇa-mukhān vatsān vrajābhīmukhān vidhāya śanaiś cārayan gāyan nṛtyan hasan
krīḍan divi-carair brāhmaṇair brāhmaṇaiḥ stūyamānaḥ sumanobhiś ca sumanobhir
vṛṣyamānaḥ svagr̥hāya vartma jagṛhe |

[26] tataś ca vatsāvāsān yāvat sāgraja-mitra-vraijatayā yathākramam vikramamānas
tatra ca vatsān saṅkṛtya kṛta-kṛtyatayā ramamāṇas tal-lāvaṇya-darśanena
harṣamānas tat prāg eva sarvair vraja-vāsibhir upavrajyamānaḥ snānādi-pūrvakam
divyam ambaraṁ valayamānaḥ śīghram eva bhojanaṁ bhajamānaḥ punar api go-
dohana-bhūmi-gamanena sukhaṁ yajamānas tat-tan-māṭṛ-nāmbhir vatsān
hvayamānaḥ sambhramatas tad-gamana-vyatikramāt prahāsa-maya-mānaḥ
pradugdhāni dugdhāni ca tāni kiṅkara-nikareṇa gr̥haṁ hārayamānaḥ punar ālayam
āgamy kṣaṇa-katipayam mātaram ānandya tām anu vindamānaś candra-śālikām
viśramāya śrayamānaḥ punar sarveṣāṁ atiharṣam vavarṣa | prasvāpya ca tam ca tam
ca sā ca sā ca mātā paritaḥ parijana-kumārān sannidhāpya gr̥ha-vyavahārāya bṛhad-
dhāma jagāma |

[27] tad evaṁ dina-katipaye parama-ramaṇena gamita-samaye sa tu nṛśaṁsaḥ
kaṁsa-nāmā yathārha-varṇa-kṛta-varṇanataḥ samākīrṇa-tat-tad-
vṛndāvanāgamanādi-vṛttāntaḥ svāntaś cintayāmāsa—

[28] hanta, satyatā-sāreṇa devyā vacanānusāreṇa nanda-gopa-ḍimbhatā-dambha
eva sa ko'pi gopitaḥ sambhāvyaṭe, yena nūtanāvayavenāpi duḥsaha-mahasah
pūtanādayaḥ sahasā gāmbhīryāvṛttena vīryātiśayenāmbhanīyatām lambhitāḥ |
trasyati ca tasya nāma-dhāma-vaśān mama hṛdayam | tasmād asau chalata
evotkalanīyaḥ | hanta, chalān apy uttaram uttaram atiriktaṁ yuktaṁ eva te
prayuktavantaḥ | tathāpi kadhāriti-bhūya vyarthī-bhūtāḥ iti vicārya, punar api tam
praṇidhiṁ sannidhiṁ nikāyyataḥ samānāyya papraccha, aye, tvayedam apy
avakalitaṁ, jātau kasyām tasyādaraḥ sneha-bharaś ca paramaḥ parāmṛśyate?

[29] sa covāca—deva, go-vatseṣu tad-utsekaḥ pratīyate |

[30] kaṁsa uvāca—samyag gamyatām nijam eva harmyam | punaś cānyam
uvāca—ākāryatām purataḥ sa vatsāsuraḥ | sa ca śacī-pater api klamaṇaḥ | sa-
sambhrama-vikrama-kramatayā tenānīya samarpitaḥ pānīya-lavavad drava-
pravaṇatāvastha eva tasthau | tena ca sambandhatām āśaṁsan pāmśu-saṅghaval
labdha-dhvaṁsaḥ kaṁsas tūpāmśu tam sutam iva śaśaṁsa, vatsa vatsāsura, gaccha
nandasya vrajam | gatvā ca vatsāṁś cārayataḥ kumārayatas tat-kumārasya sadeśam
āsādyā nijam vatsa-veśam utpādyā tasyāpakāram ārabhasva |

[31] tataḥ sa ca, yathājñāpayanti rājñām ajñāpakāḥ iti tad-vacanānupathātmā tat
pratiśāsanād atrāsam eva tatrājagāma | yatra svacche vatsa-krīḍana-nāmani
yāmuna-kacche tad-vidha-māraka-karmā vraja-rāja-janmā vatsān mānayan nayana-
viṣayam viṣa-dharam iva tam cakāra |

[32] atha matsaratas tata itaḥ saratas tasya gandhānusandhānataḥ kṛtsnān khaṭa-
deśam aṭataḥ śakṛtkarīn vyagram paśyataḥ paśyann agrajam vrajarāja-tanūjanū
rahaḥ sa-vyājam vyajahāra, bṛhad-bhrātaḥ, prātar anāyātaḥ paricīyate vā ko'yam
upatoyam pratīyate vatsaḥ?

[33] rāma uvāca—bhrātar, nahi nahi |

[34] kṛṣṇa uvāca—nirūpyatām |

[35] rāma uvāca—bhīṣaṇa-prakṛtir iva pratīyate |

[36] kṛṣṇa uvāca—pūrvaja, pūrva-devo'yam |

[37] rāma uvāca—satyam, yasmād asmāsu vatseṣu cākasmād adṛṣṭijādṛṣṭir asya
dṛśyate |

[38] kṛṣṇa uvāca—yadi bhavad-ādiṣṭam syāt tarhy etaṁ diṣṭāntam āsādayāmi |

[39] rāma uvāca—lokataḥ kalaṅkataḥ śaṅke |

[40] kṛṣṇa uvāca—maraṇe ditya-patyatā param āgatya pratyakṣi-bhaviṣyaty asya |
tataḥ ko'pi nāpavadeta |

[41] rāmaḥ saharṣam uvāca—dviṣantapa, sacchalam etaṁ sacchalam eva mandam
mandam abhyavaskanda |

[42] atha śrīvatsa-vakṣās ca vatsān anyāms cucukāreṇa sannidhānaḥ kaṅṭha-gaṅḍa-
piciṅḍādaḥ kaṅḍum apanayamānaḥ, sarvataḥ krīḍan gāyan parva tanvann ivāsīt |

[43] tatas tasyāpi labdha-chidram-manyasya, kūṭa-mayyā sva-kaṅḍūti-
vighaṭanecchayā nikaṭam aṭatas, tad akarkaśa-mudrayā sahasā tām hitvā tam sa-
puccha-pādam gṛhītvā bhramayāmāsa |

yāvacchaḥ parivartanam bhramayatā vatsasya cakre'munā
tāvacchaḥ pratipat kramān niragamad rūpāntaram cāgamat |
krīḍāyāḥ phala-pātanārtham iva ca kṣipte kapitthopari
jñātrtvam naṭavat kalām ca pṛthukās te tasya śasḷāghire ||10|| [śārdūla]

atha devaiḥ prasūnāni vṛṣṭāni hasitāni ca |
na nāsayā na ca dṛśā bhinnatām netum īsire ||11|| [anuṣṭubh]

[44] tad anu ca parihāsa-bhāsamāna-hāsam divya-sabhāsadas tad idam avadamś ca,
nūnam etad eva deva-vairi-vairiṇas tātparyam paryavasyati |

vayam gām gopālāḥ paricinemahe tad-dviṣam api
praticchane rūpe'py anumiti-nidāna-vyatikarāt |
ato re re vatsākṛti-suraripo mad-vidha-karāt
katham te mokṣaḥ syād iha laṣasi cet pretya bhavatu ||12|| iti | [śikhariṇī]

tad evam—

tau vatsād api rakṣantau sarvaṁ lokam rarakṣatuḥ |
yad-arthaṁ prātarāsādi yasmin daitya-vadhādi ca ||13|| [anuṣṭubh]

[45] tataś ca tad-dine'pi śrī-kṛṣṇa-rāmayoḥ svadhāma-samāgamanam jātam, kintu tad-vṛttam aniṣṭam iti tad-iṣṭa-gaṇaḥ sarva evāvariṣṭa | tac ca, na jāne kim-vadantī kimvadantī syād, iti sacintībhūya |

kamsas tu tasmād vatsapād api vatsāsura-nirvāsanam apasarpa-mukhād viṣam iva karṇa-randhra-sparśa-mātreṇāntaḥ sambhūya bhṛśam dṛśau nimīlayāmāsa | tena daśamīm iva daśam prāpitaḥ | sa tu mantribhiḥ kathañcid bahir avadhāpitaḥ sārddham eva tair idam acāru vicārayāmāsa, hanta sambhāvitā dambhānvitā bahavaḥ prasthāpitāḥ, na tu tair bhadrām kiñcid api sañcitam | teṣām dhīpsā-vīpsā hi na hīpsām trātavati, pratyuta tām eva psātavati | tataḥ kim kurmaḥ?

[46] mantriṇa ūcuḥ, deva, kevalam bakam atra balam avalambāmahe, yatas tajjātāv eva dambha-sambhārā gambhīrāyante |

[47] kamsa uvāca—ām ām, mama suhṛttamaḥ sa eva kevalas tatra prasthāpanāya sthāpyatām ity ānāyā tathādiṣṭaḥ sad-aniṣṭaḥ sa duṣṭaḥ kamsa-puṣṭaḥ samprati baka-sthala-nāmānam nāndīśvara-giri-samīpa-dhāmānam upasarasam pradeśam bhāvi-kṛṣṇa-praveśam adhigamyābhigamya giri-śṛṅga-bhramārambham dambham dadhamānas tasthau | yatra tulya-paryāyatayā dambha eva gahvarāyate sma |

[48] tadā ca śrī-gopāla-valitā gopāla-bālā go-bālān pālayantaḥ pānīyam pāyayantaḥ kūlam anusthāpayantaḥ svayam api payaḥ-pānam ayantaḥ parasparam snapayantaḥ samutthāya ca kalāpayantaś cikriḍuḥ | kalāpayantaś ca puṣpāharaṇāya parataḥ pracāram āceruḥ, tam ācarantaś ca tam bakam iḥṣāmāsur utprekṣāmāsuś ca: aho, girir ayam dūrata eva kutaḥ? puras tasya śṛṅgam | tataḥ sadya evādaḥ śata-manyunā manyunā śata-koṭi-troṭitam iti ghaṭate | punar nicāyā ca procuḥ, nedam giri-śṛṅgam saṅgacchate, kintu jantu-viśeṣaḥ so'yaṁ mantum iva cikīrṣann amitaśīrṣam vartate, yata ugram-paśyatayā kharatā-cañcu-cuñcutayā ca baka iva parāmṛṣyate |

[49] śrī-kṛṣṇa uvāca—

ākārāt pakṣitulyaḥ syād vyāpārān na ca pakṣivat |
bakaḥ kim navakaḥ sāksāt kūṭavat sthitir iḥṣyate? ||14|| [anuṣṭubh]

[50] atra tatra jigamiṣann eva samīṣa-śliṣṭatāviśiṣṭam kūṭa-śabdān paṭhitavān | [51] atha samuddaṇḍa-daṇḍa-varaṇḍa-sakhi-maṇḍala-maṇḍitaḥ puṇḍarīka-locanas tam jānann apy ajānann iva tasya tuṇḍa-sannidhim eva gamane'vadhiñcakāra | sparśa-viṣa-viṣadhara-viśeṣa-kumāraḥ kautukātireka-vaśād bhekasyeva |

[52] tataś ca gaṇḍūpadaṁ manyamānaḥ sa ca maṇḍūka iva kuṇḍali-pogaṇḍam tam nijagāra, na tu kiñcit kuñcayitum api śaśāka | kintu hanta, hanta, sphūrṭim prati santama-sadharmaṇā tena karmaṇā śrī-rāma-dāmādin prānair vikalitām kalayāmāsa |

sva-bhrāṭṛ-vīryam januṣā vidann api
pralamba-kārir baka-ceṣṭite'rditaḥ |
bhaiṣmīkrte tasya gatau yathaiva sa
premā hi sarvaṅgila-bhāvam ṛcchati ||15|| [upajāti 12]

[53] atha bakaḥ sva-kaṅṭhāvate kṛpīṭa-yonivat kapaṭa-tejaskam tam jhaṭity
ujjagāra | tataś ca, so'yaṁ mama hṛdayam abhrākṣid iti vibhāvya punas tan
nigaraṇa-yogyam nādrākṣit, kintu tataḥ parān-mukhaḥ sa punar baka iva mūrkhāḥ
sura-śātrava-bakas tejo-mātra-gātratayāvagatam api tam troṭi-koṭibhyām troṭayitum
udayunkta | [54] sa tu śauṭīrya-koṭīśvaras tat-troṭi karābhyām viḡhaṭayams tam sa-
pāṭavam pāṭayāmāsa, bhīmo jarāsandham iva, bālo vīraṇam iva vā |

yadā murāriṁ nijagāra kahvas
tadā sakhāyaḥ sabalā mumūrcchuḥ |
udgīrṇavān yarhi tadānvacetan
svabhāva-jam prema parān apekṣi ||16|| [upajāti 11]

[55] yatra vṛndārakā dārakāś ca kramān mumudire | yathā—

bakāsure vatsasurāri-ghātinā
hate surā nartana-vādyā-vartanāḥ |
te nandanād apy atisetutām gatā
mallyādyam ullūya mudā varivṛṣuḥ ||17|| [upajāti 12]

[56] śrī-kṛṣṇābhiprāyam utprekṣamāṇāḥ sād bhutam prekṣamāṇā bakam
upajahasuś ca | yathā—

prasārayams tvaṁ grasanāya cañcum
sāhāyakam tatra mayāpy akāri |
vidīrṇam āsīd yadi sarvam aṅgam
mamāsti doṣaḥ kva nu mūḍha kahva? ||18|| [upajāti 11]

tatra ca—

yasmin bakāsyād udite'pi te'rbhakā
jjīvivur asmin milite bakāntake |
teṣṭ aśru-kampa-svara-bhaṅga-saṅgatam
vaivarṇyam ṛcchet kim u varṇanīyatām ||19|| [upajāti 12]

[57] atha sarve samaya-vyagratayā śīghram eva tasmin sarasi militvā snātvā tam
pradeśam hitvā kṛṣṇam grhītvā grhāya pratasthire |

kṛta-grhāgamanā vraja-bālakās
tad akhilaṁ khalu vṛttam avarṇayan |
baka-khagasya tathākṛtitā
tathā śīsu-kṛtā mṛtir evam abhūd iti ||20|| [drutavilambitā]

tad-vārtā-yugalena gokula-bhuvām dagdham ca siktaṁ ca yat
pratyaṅgam tad idaṁ layāya bhavitety evam janaiḥ śaṅkitam |

paścāt pratyuta romahaṛṣam adadhād yat tat tu yuktaṁ parā
vārtā tatra varāmṛtād api parā tair evaṁ āsvādyata ||21|| [sārdūla]

[58] tataś ca te sarve samudvignam uditāḥ samuditā vitrāsānanda-nispandaṁ
śrīman-nanda-mandira-jana-vṛndam anuvindamānāḥ śrī-govinda-vadanāravindam
asra-sanditāḥ sandarīdr̥śya parāmṛśya ca bakāntānām aśāntānām maraṇe kāraṇam
parasparam ūcuḥ—

asya bālasya kim pūrvam kim apūrvam vrajeśituḥ |
kim artham vā pūrvam āgas te cakrus te hatā yataḥ ||22|| [anuṣṭubh]

[59] tad evaṁ prapañce`vatīrṇānām api śrīman-nandādīnām tad-varṇanānandād
adīnānām prapañca-dharmaṇa saṅkīrṇatām na varṇayāmāsuḥ | ūcuś ca śrī-
bādarāyaṇi-caraṇāḥ—

iti nandādayo gopāḥ kṛṣṇa-rāma-kathām mudā |
kurvanto ramamānās ca nāvindan bhava-vedanām || [BhP 10.11.58] iti |

[60] tad etad baka-nirgranthanam ugram ugrasena-duṣputraḥ śrotreṇāpīya vyagra-
cetā babhūva, bhāvayāmāsa ca—hanta, sarva eva māyātirikṭatā-prayoktāras tatra
riktī-kṛtāḥ | sarvam lumpantas te culumpāmāsire ca | tarhi vyomābhidhāna-dānava-
mātram atra pātram paśyāmaḥ | [61] sarva-māyā-maya-maya-tanayaḥ prakhyāta-
bala-valayaḥ sa hi mahīyān iti padmāvati-jaraṭha-jāṭhara-janmā saṁmānanayā tam
ānāyya tat-kāryāya paryāpayāmāsa |

[62] sa cāgamyā vyoma-nāmā kṛta-vyomāvalambatayā nyakṣeṇa vīkṣamāṇaḥ
kāmyakāraṇya-dharaṇī-dhara-sannidhānataḥ samam atyarbhaka-
vṛndenātyarbhakatayā nirvṛīda-kṛīḍā-sandarbhām śrī-yaśodā-garbha-jātam śrī-
rohiṇy-arbhakam vinā samāyātām dadarśa vimamarśa ca—

[63] ete khalu bhoḥ dāsyāḥ-putra ! caurasya-kula ! paśyato-hara ! devānām priya !
iti parasparam sambodhayantaḥ krīḍanti | te caite meṣa-tat-pośaka-tan-
mośakāyamāṇā ramamāṇā lakṣyante | yatra ca meṣā moṣyamāṇā api na bhāṣante |
pośakās ca teṣām bahalānām sambhālanāya durbalāyante, mośakās tu nirghoṣatayā
pracchannam evāgacchanti | ayam tu tat-pośakāyamāṇaḥ śyāma-dhāmā kumāraḥ
prabhākara-sahasra-prabhāva-bhāvitayā nāsmad-vidha-sannidheya-sannidhānas
tarkyate | tathāpy asmākam ayam evāvasaro varo nāvaro varaṇīyatām anusarati |
atra hi tasya niravadhānasya bahiś-cara-prāṇa-tulām valamānā bālakā vinaivārtim
hartavyā bhavyeḥ | tato vyagrībhūtaḥ so`yam agrīyaś ca vinā vighraḥ
grahītavyatām ṛcchet, sāmikṛtam tu na svāmine rociṣyate | tad etad vicārayamś
cora-vad-ācāra-gopa-dāraka-prakāras tadīya-nivīḍa-krīḍāyām praviveśa | pravīśya
ca, nivīḍa-kānana-kṛta-praveśatayā pośakābhiniveśam atikrāmatas tām
moṣāyamānān kramaśaś catuḥ-pañcāvaśeṣam apakramayāmāsa |
apakramyāpakramya ca giri-guhāyām nigūhayamānaḥ punaḥ punar ayamānaḥ
peśaskarītānusārī prastarāstaraṇatas tad-dvāram āvavāra |

[64] etaj jñātvā nirjarāri-prahārī śiṣṭān kaṣṭantaṁ harantaṁ kumārān vyagrī-
bhūtaḥ simhavād grāma-simham vidrutyaṛād agrahīn nyagrahīc ca |

svāṅga-vyaṅgāt spaṣṭa-bhūmiṣṭhamānam
kr̥ṣṭā ḍimbhāms taṁ tataḥ kṣauṇī-pr̥ṣṭhe |
āpātyātha prāṇa-vartmaṇi rundhan
vyagrī-kr̥tyālabhya-kalpaṁ cakāra ||23|| [śālinī]

[65] tad evaṁ saṁhata-saṁhananam apy etaṁ niḥsandhi-bandhanam visr̥jya tat-
pada-paddhatim saṁsr̥jya tad-gupti-dvāram anusasāra | tataś ca,
sadyo nirbhidyāpidhānam guhāyās
tatrāvisya dyotam āviścakāra |
tasyās teṣāṁ cārbhakāṇām samantād
ātmālābhād yat tamas taj jahāra ||24|| [śālinī]

yeṣāṁ duḥkham tad-guhā-garta-rodhe
tadvan nāsīd yadvad etad-viyoge |
dr̥ṣṭvākasmād enam ete bakārim
prāṇān prāntākarṣaṇenaiva jagmuḥ ||25|| [śālinī]

sarve tasmād utthitā rodanārtās
tadvad ārtam kr̥ṣṇam ahnāya cakruḥ |
so'pi kṣmābhṛt tat-pratidhvāna-dambhāt
krandann āsīd ity amībhir vyabhāvi ||26|| [śālinī]

tasmāt kr̥ṣṭās tena taṁ veṣṭayantaḥ
śāsvat tasya spr̥ṣṭito naṣṭa-duḥkhāḥ |
dr̥ṣṭvā dviṣṭa-prāṇam atyanta-bhīṣmam
vyomaṁ hr̥ṣṭā mitra-goṣṭhīm upeyuḥ ||27|| [śālinī]

atha parimilitair vicitra-mitrair
bhuvi divi deva-gaṇais tadopalambhyaḥ |
apahr̥ti-caritam nija-kramāt taiḥ
kathitam asau kalayan vraje viveśa ||28|| [puṣpitāgrā]

[66] atra vyomaṁ diṣṭānta-daṣṭam dr̥ṣṭvā kusuma-vṛṣṭi-kr̥dbhir dānava-dveṣṭrbhir
ayam śrī-kr̥ṣṇābhiprāyaḥ spaṣṭam parāmṛṣṭaḥ—

krīḍāyām atra corāṇām śvāsa-rodho vidhīyate |
vyomas tvaṁ vyomatām prāptas tasmāc cet karavāṇi kim? ||29|| [anuṣṭubh]

[67] atha kathakaḥ kathā-samāpanam uvāca,
īdr̥k kautukavān putras tava gopa-narādhipa |
vatsādi-trayam āninye līlayā yas tu pañcatām ||30|| [anuṣṭubh]

[68] tad evaṁ amī sākṣād iva vyoma-vadham anubhūya bhūyasā sukhena vilasan-
mukhena lalitā gr̥hāya calitā babhūvuḥ |

iti śrī-śrī-gopāla-campūm anu
vatsāsuraḍy-utsādanam nāma
daśamaṁ pūraṇam

